

*Այս դասի (դասի տեքստ + մոտիվացնող ներածական տեսանյութ + բառարան + ինքնաստուգիչ հարցեր + առաջադրանք) յուրացման համար հարկավոր է մինչև **360 րոպե/6 ժամ**:*

ԴԱՍ 9

ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ՀՆԱՐՔՆԵՐԸ ՓԱՍՏԱՐԿՄԱՆ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՆԵՐՈՒՄ

ՍՈՏԻՎԱՑՆՈՂ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ
(կարող եք գտնել հեռաուսուցման փաթեթի կրիչում)

Այս դասը նվիրված է՝

- հաղորդակցման գործընթացներում, մասնավորապես վիճաբանությունների ընթացքում առավել հաճախ հանդիպող ապակառուցողական տասը տեխնոլոգիաների և դրանց առանձնահատկությունների ուսումնասիրությանը:

Այդ տեխնոլոգիաներն իրականացվում են սույն դասընթացի 2-ից 7-րդ դասերի ընթացքում քննարկված արդյունավետ հաղորդակցման սկզբունքների ունահարմամբ, տրամաբանական, բարոյահոգեբանա-

Ցուցումներ

Մինչև 15 րոպե

Ուշադրությամբ կարդացեք տեքստը (օգտվելով բառարանից) և այն յուրացնելուց հետո միայն անցեք հաջորդ մասերին /ինքնաստուգիչ հարցեր, առաջադրանք/:

Մինչև 120 րոպե

կան նորմերի, կողմերի գաղափարական, աշխարհայացքային, իրավական հավասարության սկզբունքների խախտումներով: Դրանք սովետական և Երիտիկական միջոցներ են, որոնք, չնայաստելով քննարկվող հարցի լուծմանը, կարող են լրացուցիչ խոչընդոտներ հարուցել այդ ճանապարհին:

Այդ հնարքներին ծանոթ լինելը կարևոր երաշխիք է դրանցից զերծ մնալու, իսկ ընդդիմախոսների կողմից դրանք կիրառելու դեպքում ճիշտ կողմնորոշվելու համար:

9.1. ԹԵԶԻՍԻ ՆԵՆԳԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ

Թեզիսն ու հակաթեզիսը ցանկացած մտավոր պայքարի առանցքային կովաններն են, որոնց շուրջ էլ ծավալվում է մրցակցությունը: Ուստի անթույլատրելի հնարքների ուսումնասիրությունը սկսենք հենց այս օղակից:

[1-ին դասից վերհիշեք, թե ինչ է թեզիսը և հակաթեզիսը:](#)

Թեզիսի հետ կապված առավել հաճախ հանդիպող հնարքը **թեզիսի նենգափոխումն է:** *Այս հնարքի դեպքում տվյալ դրույթի (նշանակենք A-ով) փոխարենն ապացուցվում կամ հերքվում է դրան նման, բայց ըստ էության տարբեր մեկ այլ դրույթ (A' կամ B), և դա ներկայացվում է որպես սկզբնական դրույթի հերքում կամ ապացուցում:*

Ըստ կատարված փոփոխության մասշտաբների և «հանդգնության» աստիճանի՝ դրույթի նենգափոխումները կարելի է բաժանել երեք խմբի՝ *մասնակի, ամբողջական և խափանարար նենգափոխումներ:*

Մասնակի նենգափոխման դեպքում մտքի առարկան և դրան վերագրվող հատկությունը մնում են նույնը, սակայն փոխվում է **դատողության քանակը, մոդալականությունը:** Մասնակի նենգափոխումը

կարող է կատարվել նաև տեսակետում որոշակի վերապահումներ ավելացնելով կամ դրանք անտեսելով, գնահատականների մեղմացմամբ կամ խստացմամբ և այլն:

Դրույթի քանակական բնութագրի փոփոխություն է կատարվում, երբ ոմն մեկը, չկարողանալով ապացուցել իր կողմից հռչակած «բոլոր դատավորները կաշառակերներ են» դրույթը, այն փոխարինում է «դատավորների մեծ մասը կաշառակեր է» դատողությամբ, սա էլ իր հերթին՝ «առանձին դատավորներ կաշառակերներ են» զգուշավոր պնդմամբ:

Երբեմն էլ հակառակորդի դրույթի սխալության պատրանք ստեղծելու և նրան քննդատության տակ առնելու նպատակով հնարավորության մոդալականությունը փոխարինում են անհրաժեշտության մոդալականությամբ: Օրինակ՝ «Հիմքեր կան *ենթադրելու*, որ տվյալ *հանցագործությունը կարող է* կատարած լինել քաղաքացի X-ը» դատողությունն ի սկզբանե մերժելու և դրա հեղինակին մեղադրելու համար առաջարկվում է հետևյալ մեկնաբանությունը. «Իմ գործընկերն առանց լուրջ հիմքերի *պնդում է*, որ տվյալ արարքի հեղինակը X-ն է: Առանց լուրջ ու ծանրակշիռ հիմքերի չի կարելի ազնիվ մարդկանց այդպիսի մեղադրանք ներկայացնել, բարեկամա: Սա պարզապես *անմեղության կանխավարկածի կոպիտ խախտում է և քաղաքական հետապնդում*»:

Թեզիսի մասնակի նենգափոխումները կարող են կատարվել նաև գնահատականների փոփոխմամբ: Օրինակ՝ «Պարոն X-ը *խախտել է* օրենքը» - «Փաստորեն Դուք պնդում եք, որ X-ը *հանցագործ է*»: Այդպիսի «էֆեկտ» կարելի է ստանալ բնական լեզվի հարստությունն օգտագործելով, հոմանիշների ու համանունների «խաղով»:

Ամբողջական նենգափոխման ժամանակ սկզբնա-

կան դրույթի փոխարեն առաջարկվում է մի նոր պնդում, որն առաջինին նման չէ ո՛չ մտքի առարկայով (**դատողության սուբյեկտ**), ո՛չ էլ դրան վերագրվող հատկությամբ (**դատողության պրեդիկատ**):

Դատախազությունը տվյալ քաղաքական գործչի նկատմամբ սկսում է քրեական հետապնդում՝ մեղադրելով նրան կոնկրետ հանցագործության մեջ: Վերջինս ազնիվ և փորձառու լինելու (նաև՝ կառուցողական կեցվածքի) պարագայում մեղադրող կողմից պետք է որ պահանջեր ծանրակշիռ ապացույցներ և դրանց բացակայության դեպքում հռչակեր իր անմեղությունը, իսկ հարուցված մեղադրանքները հայտարարել բանասարկությունն ու զրպարտությունն: Ազնիվ, բայց անփորձ լինելու պարագայում մեղադրվող կողմը կարող էր փորձել հերքել ներկայացված մեղադրանքները և փաստարկներ բերել իր արդարացիության օգտին (այս տարբերակն այնքան էլ ճիշտ չէ, քանի որ նախ՝ զրպարտությունն ինչպես որ անապացուցելի է, այնպես էլ անհերքելի է, և երկրորդ՝ երբ մեղադրվողը փորձում է արդարանալ, ենթագիտակցորեն չի բացառում մեղադրանքի հնարավորությունը, ինչը ևս նրա օգտին չէ): Սակայն մեղադրվող կողմը, չպահանջելով ապացույցներ և չփորձելով արդարանալ, այլ շրջանցելով ներկայացված կոնկրետ մեղադրանքները, ՉԼՄների միջոցով առաջադրում է հետևյալ խայծ-դրույթը. իշխանություններն իրավունք չունեն մեղադրելու իրեն, որովհետև իրենք իշխանության են եկել ոչ սահմանադրական ճանապարհով (կամ էլ ընտրություններում հաղթել են ոչ օրինական մեթոդներով): Ինչպես հաճախ է պատահում, հասարակական-քաղաքական երկխոսությունների մշակույթի չձևավորվածության պայմաններում այդպիսի հնարքները որոշակի տպավորություն են գործում հասարակական կարծիքի վրա՝ ամենևին էլ չհանգեցնելով ո՛չ խնդրի լուծմանը, ո՛չ էլ դրա ըստ էության պարզաբանմանը:

Խափանարար նենգափոխման դեպքում թեզիսի փոփոխությունն ուղեկցվում է գրուցակցին հոգեկան հավասարակշռությունից հանելուն միտված հայտարարություններով, նրա անձնականին վերաբերող նոր դրույթի առաջադրմամբ կամ այդպիսի ակնարկներով, ամբարտավան պահվածքով ու գործելակերպով: Այդ եղանակով հնարավոր է ստիպել հակառակորդին ընկնել ծայրահեղությունների մեջ՝ ընդլայնել սեփական թեզիսը, խստացնել իր գնահատականներն ու ձևակերպումները: Հայտնի է, որ զայրացած մարդն ավելի կոպիտ ու սուր գնահատականներ կարող է տալ, անել ավելի կոշտ հայտարարություններ, քան հոգեպես հանգիստ վիճակում: Իսկ խիստ ու ծայրահեղ գնահատականները շատ ավելի դժվար է ապացուցել, քան կշռադատված դրույթները:

Օրինակ՝ պատգամավորին, որն օրենսդիր մարմնում ներկայացնում է կանանց դրության բարելավմանը միտված օրենքի նախագիծ, խորհրդարանական քննարկումների ժամանակ հանդիմանում են. «Լավ կլիներ՝ նախ կարողանայիք ձեր աղջիկների ու կնոջ «սանձերը ձգել», հետո միայն հայոց կանանց մասին օրենսդրական նախաձեռնություններով հանդես գայիք»: 100-ից 90%-ի դեպքում տուրուդմփոցն անխուսափելի է...

9.2. ՍՈՒՏ ԿԱՍ ԿԻՍԱՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հաղորդակցման տարատեսակ գործընթացներում, մասնավորապես Էրիստիկական և սոփեստական վիճարանությունների ընթացքում այնքան էլ հազվադեպ չէ մարդկային անկատարության այնպիսի դրսևորում, ինչպիսին *սուտն* է: Անագնիվ վիճողներն իրենց թեզիսի ապացուցման կամ հակաթեզիսի հերքման նպատակով հաճախ չեն խորշում կեղծ փաստարկներ առաջադրելուց: Այդպիսի վարքագիծը հաջողվում է հատկապես այն ժամանակ, երբ որոշակի վստահու-

[1-ին դասից վերհիշեք, թե ինչ է սոփեստությունը:](#)

Փորձեք վերհիշել նմանատիպ դեպք Ձեր պրակտիկայից:

թյուն ու հեղինակություն են վայելում ընդդիմախոսի և ունկնդիրների մոտ:

Սակայն սուտն անվտանգ ու անգոր կլիներ, եթե հանդես գար բացահայտորեն: Ի տարբերություն ճշմարտության, կանխամտածված սուտը երբեք մերկ չի լինում: Ստի մշտական ուղեկիցը խորամանկությունն է, որը զանազան «հագուստների» տակ քողարկում ու թաքցնում է նրա իսկական դեմքը, «շաղախում» ճշմարտության հետ: Նույն սկզբունքով են տարածվում նաև տարատեսակ **ապատեղեկատվությունները**:

9.3. ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐԻ «ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՄԱՆ» ՀՆԱՐՔԸ

Միևնույն փաստարկը կրկնելով տարբեր ձևերով ու բառերով, ներկայացնելով ու վերլուծելով տարբեր տեսանկյուններից՝ փորձ է արվում լսարանի մոտ տպավորություն ստեղծել, թե ապացուցվող տեսակետի օգտին բազմաթիվ փաստարկներ են ներկայացված, և այն բավականաչափ հիմնավորված է:

Օրինակ, հիմնավորելու համար «*ազատությունը լավ բան է*» դրույթը՝ կարող են ասել.

- ա) Ազատությունն անփոխարինելի արժեք է:
- բ) Ազատությունը որևէ այլ արժեքի հետ համեմատել անգամ անկարելի է:
- գ) Ազատությունը բացարձակ արժեք է:
- դ) Առանց ազատության կյանքն անիմաստ է:
- ե) Հերոսները հանուն ազատության չեն վարանել զոհաբերել անգամ կյանքը:
- զ) Հանուն ազատության են եղել Վարդան Մամիկոնյանի և նրա համախոհների զոհաբերությունները:
- է) Ազատության համար է եղել նաև Ադրյուր Սերոբի, Անդրանիկ Օզանյանի ու նրանց զինակիցների

պայքարը:

ը) Ազատության համար Էին նաև մերօրյա ազատամարտիկների զոհողություններն ու գրկանքները:

թ) Տպավորիչ ու համոզիչ են հնչում Միքայել Նալբանդյանի տողերը. «Թող որոտա իմ գլխին փայլակ, կայծակ, հուր, երկաթ, թող դավ դնե թշնամին, ես մինչ ի մահ, կախաղան ... պիտի գոռամ, պիտ կրկնեմ անդադար. ազատություն՝ն»:

Ներկայացված փաստարկներն ըստ Էության դիտարկելու դեպքում կնկատեք, որ որևէ նոր փաստարկ, քան հենց ինքը՝ ապացուցվելիք դրույթը (ազատությունը լավ բան է) ներկայացված չէ:

Թե՛ ճանաչողական, թե՛ բարոյական նկատառումներով անթույլատրելի՝ փաստարկների նման «բազմապատկումը» հանդիպում է հատկապես համեմատաբար թույլ լսարանի առջև բանավեճերի ու երկարաշունչ ելույթների ժամանակ:

9.4. ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՓԱՍՏԱՐԿԻ ՎԿԱՅԱԿՈՉՄԱՆ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ԵՎ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ

Հեղինակության փաստարկի գործածումը միանգամայն ընդունելի, երբեմն էլ անխուսափելի է: Շատ գիտելիքներ մենք ձեռք ենք բերում սեփական փորձի ընթացքում: Սակայն Էլ ավելի շատ է այն գիտելիքների քանակը, որոնք վերցնում ու յուրացնում ենք պատրաստի վիճակում՝ հենվելով ավելի խորագիտակ մարդկանց, ինչպես նաև նախորդ սերունդների փորձի ու գիտելիքների վրա: Հեղինակության փաստարկի գործածման առանձնահատուկ ոլորտ են դատական վեճերը, որտեղ կողմերը վկայակոչում են զանազան օրենքներ ու նախադեպային որոշումներ, հիմնվում փորձագիտական եզրակացությունների ու գնահատականների վրա:

Փորձեք վերհիշել նմանատիպ իրավիճակ Ձեր պրակտիկայից:

Հեղինակության փաստարկի գործածումը թույլատրելի է և խրախուսելի, եթե, իհարկե.

ա) ճիշտ է ընտրված հեղինակությունը (տվյալ բնագավառում նա ունի մասնագիտական խորը գիտելիքներ, հարուստ փորձ),

բ) գործածված է տեղին՝ ըստ անհրաժեշտության,

գ) հեղինակության փաստարկը բերվում է եղած հիմնավորումն ավելի ամրապնդելու համար (որպես լրացուցիչ փաստարկ):

Մինչդեռ շատ են դեպքերը, երբ հայտնի գրող-գրականագետին, երգչին, ֆուտբոլիստին կամ դիզայներին վկայակոչում են քաղաքական հիմնահարցի լուծման, երևույթին իրավական գնահատական տալու, պետական այս կամ այն պաշտոնյայի գործունեությունն իրավաբանորեն բնութագրելու համար:

Է՛լ ավելի վտանգավոր և անթույլատրելի է հեղինակություններին աղավաղված ներկայացնելը, նրանց կամայական ու ոչ ճիշտ մտքեր վերագրելը, ինչպես նաև մտացածին հեղինակություններ վկայակոչելը: Այդպիսի կոպիտ սխալներն ու իմաստակությունները պետք է ի սկզբանե բացառել կառուցողական նպատակներ հետապնդող ելույթների ու վիճարանությունների ընթացքում, բացահայտել ու դատապարտել:

Պակաս անընդունելի ու վտանգավոր չէ նաև մյուս ծայրահեղությունը, երբ շեմքից մերժում ու չեն ընդունում ցանկացած հեղինակություն: Հեղինակությունների նկատմամբ քամահրական վերաբերմունքն ու նրանց լիակատար մերժումը ոչ այնքան հիվանդագին կասկածամտության արդյունք է, տրամաբանական անտակտության կամ սխալ մտածողության դրսևորում, որքան յուրահատուկ, կանխամտածված «տղայություն», որը հեղինակության փաստարկի

չարաշահմանը գուգահեռ պետք է դասել ապակառուցողական հնարքների շարքին:

9.5. «ՀՈԳՈՒ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ»

Ապակառուցողական այս հնարքը միտված է ընդդիմախոսի և ներկաների վրա հոգեբանական ազդեցություն գործելուն: Անագնիվ գրուցակիցը, մի կողմ թողնելով հակառակորդի դրույթների ու փաստարկների ըստ էության քննարկումը և կարծես «թափանցելով» նրա մտքի ու հոգու խորքերը, հրապարակում է այն «թաքնված շարժառիթները», որոնք, ըստ իրեն, ստիպում են ընդդիմախոսին պաշտպանել տվյալ տեսակետը, պայմանավորում են նրա վարքագիծն ու գործողությունները: Բնականաբար, այդ շարժառիթները վարկաբեկիչ, անգամ վտանգավոր են ընդդիմախոսի համար:

«Ինքներդ էլ համոզված եք իմ իրավացիության մեջ, միայն թե չեք ցանկանում ընդունել Ձեր սխալը», «Որքա՞ն են Ձեզ վճարել այդ տեսակետը պաշտպանելու համար», «Դուք պաշտպանում եք նրան, որովհետև ինքներդ էլ մասնակից եք նրա հանցավոր գործունեությանը», «Միամիտ պետք է լինել չհասկանալու համար, որ Դուք հաճախ եք խոսում բանակում առկա ոչ կանոնադրական հարաբերությունների մասին, որովհետև ցանկանում եք հանրային գիտակցության մեջ վարկաբեկել մեր պետականության ու անվտանգության ամենակարևոր հենասյուները»: Նման չհիմնավորված հայտարարությունները հաճախ շփոթեցնում են ընդդիմախոսին և «փակում նրա բերանը»: Որպես կանոն, դրանք հերքելը նույնքան դժվար է, որքան ապացուցելը:

«Հոգու ընթերցումները» առավել հաշվենկատ ու վտանգավոր են դառնում, երբ գուգորդվում են ուժի փաստարկներով ու նմանատիպ ակնարկներով: Օրի-

նակ՝ «Ձեր ելույթի իմաստը պարզ է՝ վարկաբեկել ուժային գերատեսչությունները, զցել դրանց հեղինակությունը և, ի վերջո, խնդիրներ առաջացնել ազգային անվտանգության տեսանկյունից»:

Հաճախ էլ «հոգու ընթերցումները» վերածվում են ուղղակի գրպարտության՝ գուգակցվելով ստի ու կեղծ փաստարկների հետ: Այդպիսի դեպքերում արդարանալու փորձ անելը սովորաբար անօգուտ է, բացի այդ, անուղղակիորեն կարող է տպավորություն ստեղծվել, որ մեղադրվող կողմը, թեկուզև տեսականորեն, հնարավոր է համարում այդ մեղադրանքների իսկությունը: Իսկ դա ամենևին էլ նրա օգտին չէ: Խորհուրդ է տրվում պահանջել և պնդել, որ անագնիվ ընդդիմախոսն անհապաղ ծանրակշիռ ապացույցներ բերի իր մեղադրանքներն ապացուցելու համար: Հակառակ դեպքում կարելի է հրապարակավ մերկացնել նրա հայտարարությունների գրպարտչական էությունը՝ դրանք շուտ տալով հենց հեղինակի դեմ: Կախված իրավիճակից՝ հնարավոր են նաև ավելի սուր պատասխաններ: Օրինակ՝ «Յուրաքանչյուրը դիմացինին չափում է սեփական արշինով...», «Եթե Դուք համոզված լինեիք այն ամենում, ինչ ասում եք և ունենայիք փաստարկներ, ոչ թե հրապարակավ գրպարտչական ելույթ կունենայիք, այլ կվազեիք ԱՄԾ՝ ցուցմունքներ գրելու» և այլն:

**9.6. «ՄՈԴԱՅԻԿ» ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒ
ԳԼԱՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՇԱՀԱՐԿՈՒՄԸ:
«ՊԻՏԱԿԱՎՈՐՈՒՄ»**

Ընդդիմախոսին և նրա դրույթներին չապացուցված գնահատականներ տալն ու «պիտակավորելը» հոգեբանական ազդեցությանը միտված անթույլատրելի մեկ այլ գործելապերայ է: Պատմական ցանկացած ժամանակաշրջանի համար կան դրական կամ բացասական երանգավորում ունեցող, գովասանքին կամ նա-

խատինքին հավասարագոր մոդայիկ ածականներ, որոնք ոչ այնքան զարգացած մարդու, առավել ևս ամբոխի վրա ունենում են կարծես հիպնոսացնող ազդեցություն:

Մեր ժամանակներում բավական է հայտարարել, որ սվյալ պարոնի հայացքները, գաղափարները կրում են համայնավարական բնույթ, կամ մտածելակերպն ունի խորհրդային ժամանակների կնիքը, և նա կարժանանա ներկաների՝ լավագույն դեպքում կարեկցական վերաբերմունքին:

Լսարանի վրա մոգական ազդեցություն է ունենում նաև այն, երբ ինչ-որ մեկին ներկայացնելիս ընդգծում են, թե նա արտասահմանյան համալսարաններում մեծ հաջողությունների հասած, տիտղոսավոր մասնագետ է, հաջողակ իրավաբան: Ներկաները հմայված փորձում են նրա խոսքերում մարգարեություններ գտնել, եթե անգամ հեղինակավոր արտասահմանցու դրույթները հանրահայտ և սովորական իրողություններ են բովանդակում:

Պիտակավորման հնարքը սովորաբար առավել արդյունավետ է լինում և պսակվում է հաջողությամբ, երբ հակամարտող կողմերից մեկն ունենում է որոշակի առավելություններ մյուսի նկատմամբ: Օրինակ՝ ավելի մեծ հեղինակություն է վայելում ունկնդիրների շրջանում կամ էլ տրամադրության տակ ունենում է զանգվածային լրատվամիջոցներ:

1980-ական թվականների վերջին, երբ Հայաստանում և Արցախում սկիզբ էր առել համաժողովրդական շարժումը, ԽՍՀՄ կենտրոնական լրատվամիջոցներն այդ շարժման ղեկավարներին ու մասնակիցներին ներկայացնելիս գործածում էին ականջ չշոյող, հաճախ էլ երկյուղ և հակակրանք առաջացնող ածականներ ու պիտակներ. «ծայրահեղականներ», «ազգայնամոլներ», «անջատողականներ», «ահաբեկիչներ», «գրոհային-

ներ»։ Իսկ այն տարիներին քաղաքացիների մի զգալի մասը, որը վստահություն ուներ կենտրոնական լրատվամիջոցների և հատկապես պաշտոնական լրատվական և վերլուծական ծրագրերի նկատմամբ, այդպիսի գնահատականներն ու պիտակներն անվերապահորեն ընդունում էր որպես ճշմարիտ ու արդարացի՝ համապատասխան դիրքորոշում որդեգրելով պիտակավորվող երևույթների ու գործիչների նկատմամբ։

9.7. «ՇՈՂՈՔՈՐԹ» ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐ

Բոլորն էլ սիրում են հաճոյախոսություններ։ Ոմանց էլ դուր է գալիս անգամ, երբ շողոքորթում են իրենց, երբ դիմացինը, թեկուզև առերես, բարձր կարծիք է հայտնում իրենց մասին, և վախենում են հակառակ գնահատականներից, սեփական «հեղինակությունը» կորցնելուց։ Մարդկային այդ թուլությունը ևս որոշ դեպքերում շահարկումների առարկա է դառնում։

Դրույթը, որը բացահայտ ներկայացնելու դեպքում կարող է վիճարկվել, ներկայացվում է մշուշոտ, սուր անկյունները հարթած տեսքով, համաձայնությունն ակնկալող խորամանկ հաճոյախոսությամբ. «Անկիրթ ու չգարգացած մարդը կարող է և չհասկանալ, իսկ այդպիսիներով լի է մեր շրջապատը։ Բայց Դուք, որպես զարգացած ու խելամիտ անձնավորություն, կարծում եմ՝ կհամաձայնեք, որ...», «Բոլորին հայտնի է Ձեր արդարամտությունն ու անկողմնակալությունը, ուստի, կարծում եմ՝ Դուք կընդունեք, որ...»։

Մնան դեպքերում, երբ հնարքի հասցեատիրոջ կարգավիճակային առավելությունն ու հեղինակությունը թույլ են տալիս, և երբ հնարքի հեղինակի հետ հետագա հարաբերություններն առանձնապես կարևորություն չունեն, կարելի է հանդիմանելով զգուշացնել.

«Մի՛ փորձեք հաճոյախոսութեամբ համաձայնություն շորթել»:

Հակառակ պարագայում, երբ հնարքի հասցեատերը կարգավիճակային առավելություններ չունի, և երբ հնարքի հեղինակի հետ հետագա հարաբերությունները որոշակիորեն կարևոր են, կարելի է, շնորհակալություն հայտնելով հաճոյախոսությունների և դրական գնահատականների համար, այնուհանդերձ նկատել, որ դրանք չկորցնելու հեռանկարից ելնելով՝ «ստիպված եմ չհամաձայնել առաջարկվող դրույթի հետ»:

9.8. ՍԵՓԱԿԱՆ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՀԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

Մեփական տեսակետի ճշմարտացիության օգտին երբեմն ներկայացնում են գրուցակցի նկատմամբ իրենց առավելություններն ընդգծող այնպիսի փաստարկներ (տարիքը, ստացած դիպլոմների քանակը, կուսակցության անդամների թիվը և այլն), որոնք բավարար հիմք չեն կարող լինել տեսակետի ապացուցման համար: Այդ գործելակերպն ուղղված է ընդդիմախոսի վրա հոգեբանական ճնշում գործադրելուն և լսարանի վրա տպավորություն թողնելուն:

Օրինակ, քաղաքական մրցավեճում հնչում են հանդիմանություններ. «Ձեր կուսակցությունը տակավին երիտասարդ է ու անփորձ: Գործեք դեռ մի հիսուն տարի, հասեք մեր տարիքին, այն ժամանակ իրողություններն ու իրադարձություններն ավելի հստակ կպատկերացնեք»: Կամ՝ «Ես, ի տարբերություն իմ ընդդիմախոսների, իրավաբանական կրթություն եմ ստացել Քեմբրիջի համալսարանում: Ուստի չեմ կարող այդպիսի հարցերում սխալվել: Հավատացնում եմ՝ կրթությունն իրավաբանական հարցերում ամենակարևորն է»:

Իհարկե, կախված կոնկրետ իրադրությունից, տարբեր եղանակներ կարելի է առաջարկել այդպիսի «քննադատությունն» ու դիտարկումները չեզոքացնելու համար: Կարելի է ցույց տալ զրուցակցի առարկությունների և դիտարկումների ոչ էական լինելը և պահանջել, որպեսզի նա բերի առավել էական ու ծանրակշիռ փաստարկներ: Կարելի է նաև օգտվել Ձեզ արդեն ծանոթ «բումերանգի» հնարավորություններից: Օրինակ՝ «Իհարկե մեր կազմակերպությունը երիտասարդ է, բայց մենք երջանիկ առիթ ունենք սովորելու ձեր կուսակցության սխալների վրա», «Հուսով եմ, Քեմբրիջում կրթություն տալուց բացի Ձեզ սովորեցրել են նաև համեստություն և ընդդիմախոսին հարգալից վերաբերվելու, նրա տեսակետն ըստ էության վերլուծելու կարողություն»: Հնարավոր են նաև ավելի մեղմ կամ ավելի խիստ պատասխաններ՝ ըստ իրավիճակի:

9.9. «ԿԱՆԱՑԻ» ՓԱՍՏԱՐԿ

Այս հնարքից պակաս չեն օգտվում նաև տղամարդիկ: Սակայն, ինչպես նկատում է Ս. Պովարնինը, կանացի շուրթերին այն ձեռք է բերում առանձնակի փայլ ու ցայտունություն [Поварнин 1990: 129]: Այստեղից էլ՝ դրա անվանումը՝ «կանացի» կամ «կնկա» փաստարկ:

Հնարքի էությունը հետևյալն է. սեփական թյուր դրույթի նպատակահարմարությունն ընդունել տալու համար այն համեմատության մեջ են դնում ավելի ծայրահեղ ու անընդունելի տեսակետի հետ և առաջարկում ընտրություն կատարել այդ երկուսի միջև «կամ... կամ»-ի սկզբունքով: Ենթադրվում է, որ զրուցակիցը, մերժելով առավել անընդունելի կամ անհեթեթ տարբերակը, կկանգնի զրուցակցի դրույթի՝ երկու չարյաց փոքրագույնի ընդունման փաստի առաջ: Հի-

րավի, վատը վատթարագույնի կողքին երբեմն կարող է լավի տպավորություն թողնել:

Ահա մի դրվագ հասարակական կազմակերպության ներկայացուցչի և փախստականների հարցերով զբաղվելու կոչված միջին պաշտոնյայի երկխոսությունից. «Փախստականներին պետք է ըստ ամենայնի օժանդակել և սատարել: Չի կարելի նրանց նկատմամբ ոչ սրտացավ վերաբերմունք դրսևորել»: - «Ուզում եք նրանց նվիրենք մեր բնակարանները, իսկ ինքներս փողոցներում հայտնվենք»: Առաջինը կարող է առարկել այդպիսի անհեթեթ մեկնաբանությանը. «Դուք ինձ ճիշտ չհասկացաք»: Իսկ երկրորդը կարող է շարունակել նույն ոգով. «Կարծում եք՝ միայն Դուք եք հասկացող, իսկ մնացածներս հիմարներ ու անհասկացողներ ենք»: Կամ էլ՝ «Ձեր բարձր խոսակցությունը խանգարում է դատական նիստի ընթացքը: Խնդրում եմ լռություն պահպանել»: - «Ի՞նչ է, շուրթերս սոսնձե՞մ, թել-ասեղով կարե՞մ և աթոռի՞ն մեխվեմ»:

9.10. ՈՒԺԻ ՓԱՍՏԱՐԿ

Այս հնարքի դրսևորման սպեկտրը լայն է. սկսած ուղղակի սպառնալիքներից, վերջացրած անցանկալի, տհաճ հետևանքների մասին նուրբ ու անուղղակի ակնարկներով: Մակայն, ինչպիսի երանգավորում էլ ընդունեն ուժի փաստարկները, էությունը մնում է նույնը. ընդդիմախոսին առաջարկվում է այնպիսի փաստարկ, որը նա ստիպված է ընդունել (կամ էլ չի կարող պատասխանել դրան) ինչ-որ տհաճ բանի նկատմամբ ունեցած վախից, վտանգավոր հետևանքներից խուսափելու համար:

Այդպիսի փաստարկները հաճախ անկասելի են և գործում են բավական «համոզիչ»՝ ստիպելով ընկրկել ու առերես համաձայնության գալ: Թեև դրանք ընդդիմախոսի «բերանը փակելու» լավ մեթոդ են թվում,

սակայն ո՛չ արդյունավետ են, ո՛չ էլ հեռանկարային: Առերես համաձայնությունը երբեմն ավելի վտանգավոր է ու պայթյունավտանգ, քան բացահայտ մրցակցությունը:

Այդ առումով վերլուծության արժանի դրվագները շատ են: Ինչպես օրինակ՝ ինկվիզիցիայի ճնշման ներքո արևակենտրոն համակարգի գաղափարից Գ. Գալիլեյի առերես հրաժարվելու իրողությունը կամ 5-րդ դարում հայերին կրոնափոխ անելու պարսից արքունիքի քաղաքականության և Վարդանանց պատերազմի պատմությունը:

Նման «համաձայնողական տեխնոլոգիաների» կիրառումը ենթադրում է անհարգալից վերաբերմունք գրուցակցի նկատմամբ և սովորաբար տալիս է հակառակ արդյունք: Ոստի պետք է ըստ ամենայնի բացառել դրանք կառուցողական կողմնորոշում ունեցող քննարկումների ընթացքում:

Հանրային կարևորություն ունեցող խնդիրների արդյունավետ լուծումը պահանջում է առաջնորդվել փաստարկման երևանյան դպրոցի կարգախոսով. «Ոչ թե ուժի փաստարկով, այլ փաստարկի՝ ուժով: Ոչ թե իշխանության փաստարկով, այլ փաստարկի՝ իշխանությամբ» [տե՛ս *Брутян Г.А.* Очерк теории аргументации. Ер., 1992, էջ 45]:

Այսպիսով՝ այս դասի ընթացքում Դուք ծանոթացաք՝

- հաղորդակցման գործընթացներում, մասնավորապես բանավեճերի ընթացքում հանդիպող ապակառուցողական մի շարք հնարքների:

Դիտարկեցի՞նք նաև՝

- առանձին դեպքերում դրանց դիմագրավման որոշ տարբերակներ:

Այդ ամենի իմացությունը Ձեզ թույլ կտա գերծ
մնալ ապակառուցողական հնարքների կիրառությու-
նից, իսկ ընդդիմախօսի կողմից դրանք գործածելու
պարագայում արագորեն նկատել և ճիշտ կողմնորոշ-
վել ստեղծված իրավիճակում:

